

ds. Joep Dubbink

Schriftlezing: Johannes 13:1-15

Gemeente van onze Heer,

Het Johannesevangelie geeft hoog op van Jezus, veel hoger dan de andere drie. Bij Marcus, Matteüs en Lucas is hij een stukje menselijker, een sjofele rabbi, niet eens officieel erkend. Bij Johannes beheerst Jezus altijd het toneel, hij doorziet mensen, kent hun intenties, en bij alles wat hij doet gaat het om dat éne doel, zijn 'verhoging': een woord dat zowel op zijn letterlijke verhoging aan het kruis wijst, als op zijn uiteindelijke verhoging aan de rechterhand van God. Want daar hóórt Jezus: dicht bij God, delend in zijn macht en mee regerend in zijn koningschap.

In ons gedeelte benadrukt Johannes dat sterk. Hij begint met een vrij uitvoerige inleiding, want hier precies begint het tweede deel van zijn evangelie, het eindspel. En dan klinken vreemde begrippen. Bijvoorbeeld, dat Jezus 'weet dat hij zal terugkeren naar de Vader waar hij ook vandaan komt'. Hoe dat zo? Hij komt toch uit Nazaret? Wat bedoelt Johannes daarmee?

Johannes lijkt aan te sluiten bij een gedachte die populair was in die tijd, van een Verlosser die uit hemelse sferen naar de aarde afdaalt om de zielen hier te onderrichten, ze kennis te geven van het ware leven, en mee terug te nemen naar die hemelse sferen. Dat was de geestelijke trend in die tijd. Er waren allerlei varianten, de gedachte was ouder dan het christelijk geloof maar er ontstonden ook versies waarbij Christus die rol van Verlosser vervulde. Dat komt wel neer op een héél ander idee van Jezus als Verlosser dan we gewend zijn. Want met die populaire verlossingsleer komt ook een heel bepaalde gedachte mee: dit leven is het niet, het draait om de eeuwige verlossing. Doet Johannes daarin mee? We luisteren gespannen naar hem.

Want nu gaat hij vertellen hoe Jezus als hemelse Verlosser gaat optreden in het laatste bedrijf van dit drama. Een groots einde zal het worden, waarin hij zal triomferen en de zijnen de beloofde verlossing zal schenken. Nog één maaltijd, een plechtig ritueel natuurlijk, waarin hij zijn leerlingen de laatste instructies zal geven, de laatste geheime kennis met hen zal delen. Ze zitten er klaar voor!

En wat doet die Verlosser? Die legt zijn overkleed af – bij ons, z'n jasje uit, stropdas af, stroopt zijn hemdsmouwen op – hij pakt een kom water en een handdoek, en begint de voeten van de leerlingen te wassen. Hoe zal de verfijnde, spirituele lezer die de trend van zijn tijd volgde, dat verhaal gelezen hebben? Daar past maar een reactie: *jakkas, voeten wassen, wat smerig! Hoe kan die man nou een verlosser zijn?!*

Vorige week vertelde schrijver Arnon Grünberg op tv dat hij voor zijn romans geregeld in andere omgevingen ging leven en werken. Zo had hij een tijdje als masseur gewerkt. De presentator vroeg hem hoe dat was, aan lijven van anderen zitten. Hij antwoordde: het valt wel mee, maar de voeten, die zijn het ergst, daar kunnen mensen zulke rare aandoeningen en afwijkingen aan hebben... Ik zal u de details besparen, maar ik denk dat u zich er iets bij voor kunt stellen.

Voeten wassen stond bekend als het meest vernederende slavenwerk. Het was werk voor buitenlanders, ook toen al: een Jood die vanwege schulden zichzelf, zijn arbeidskracht, had moeten verkopen – en dat was altijd tijdelijk, tot de eerstvolgende kwietschelding van schulden – een volksgenoot, die mocht je dat voetenwassen niet laten doen, dat was té erg.

En precies dat gaat Jezus doen. Wat is de reden daarvoor, wat wil hij daarmee? Is het kritiek op de gastheer of op de leerlingen, dat *zij* dat hadden moeten doen? Zo wordt het vaak gelezen, maar dat zegt Jezus helemaal niet. Het enige wat Johannes als hint geeft in zijn inleiding, is dat Jezus nu 'tot het uiterste zou gaan' in zijn liefde voor mensen. Dat slaat op alles wat hij gaat doen, zijn lijden, zijn kruisdood, maar dat begint dus hier, met het minste slavenwerk.

Ik probeer me die situatie voor te stellen, die avond. Ik vermoed dat er een beklemmende stilte heerste, dat niemand wist wat 'ie moest zeggen. De leerlingen voelen zich opgelaten tot en met, maar zwijgen. Behalve, natuurlijk weer, Petrus. Hij zegt wat iedereen denkt: 'Jij mijn voeten wassen, *never nooit niet!*' Het is namelijk helemaal niet zo prettig, wanneer je op deze manier 'verzorgd' wordt. Mensen die thuiszorg nodig hebben vertellen me dat vaak: het is intiem, veel liever zouden ze het zelf doen. Je voelt je opgelaten dat iemand dat voor je moet doen, je bent liever zelfstandig en in staat jezelf te redden. Maar het moet: Petrus moet eraan geloven, of hij kan 'geen deelhebben' aan wat Jezus geeft, geen deel uitmaken van het komende koninkrijk.

Natuurlijk is die afwassing een ritueel, die *staat* ergens voor. Maar als ritueel ook wel behoorlijk concreet, tastbaar: letterlijk moet Jezus vuile handen maken en ellendig werk doen. Zoals hij straks nog veel ellendiger dingen zal ondergaan. *Daarin* is hij de Verlosser waarover dit evangelie ons wil vertellen: degene die ons laat zien wat liefde tot het einde is, en dat ook tot het einde volhoudt. Die alle bagger over zich heen laat komen, nog heel wat meer dan alleen stof van de wegen, en die het daarin uithoudt.

En daarin verschilt dat verhaal drastisch van het standaardverhaal over de standaard hemelse verlosser van die tijd. Die heeft namelijk niet veel interesse in de aardse realiteit, die heeft de wereld ook niet lief, zoals Jezus. Die heeft een afkeer van deze wereld, en belooft je mee te nemen *uit* die wereld naar een ander, beter bestaan. Die zal geen moeite doen voor vuile voeten, evenmin als 'ie zich zal bekommeren over mensen die brood nodig hebben of feestgangers zonder wijn, of zieken met al hun gebreken. Die neemt je mee naar hoger sferen. En *zeker* zal 'ie niet zo diep in het menszijn afdalen als Jezus. O, ook dat soort verlossers loopt wel op aarde rond, maar dan hebben ze een menselijke gedaante aangedaan als een omhulsel dat ze even makkelijk weer afleggen. Jezus niet. Hij gaat in tot de diepte van dit leven, tot en met het zweet, het stof van de voeten, het bloed van de mishandeling, de angst, de pijn, de tranen, alles van dit aardse leven. Om *dat* te verlossen en op te tillen tot z'n bestemming. Dat is zijn 'liefde tot het einde'.

* * *

Amen, zeggen we. Zo moge het zijn. Zo zou dit preekje klaar kunnen zijn, toch? Jezus doet wat wij in ons menselijk tekortschieten niet doen, niet willen, of niet kunnen. Dat is pijnlijk, ons dat realiseren, maar hopelijk zeggen we daar ja op. OK, ik heb me daarmee verzoend, ik laat dat gebeuren, ik ben daar dankbaar voor, ik geloof dat. Amen.

Maar dan komt het volgende bedrijf. Voor als je net denkt: ja, zo moet het dan maar. Dan zet Jezus de hele zaak *nog* een keer op z'n kop, en zegt: 'De knecht is niet beter dan zijn Heer: nu jullie dus ook'. Als de Heer knecht wordt, dan kunnen de knechten niet achterblijven maar hebben hetzelfde te doen.

Ja, wacht, nou, eh, ja zeg, effe rustig, dat vraagt wel veel van ons! *Hij* zou het toch doen? Wij waren toch maar die kleine zondige mensen, wij hadden toch hem nodig en konden niks inbrengen...? Maar Jezus zegt: jullie zijn rein, jullie hebben nu dit ervaren, en nu jullie ook. Nu jullie in mijn voetsporen, er zijn voor de minste mensen.

Dat is schrikken. En dat is helemaal niet eenvoudig, verre van. Maar het hoort er wel bij. Dit verhaal is voor niemand comfortabel. Wie activistisch aan de slag wilde, die moet toestaan dat Jezus iets voor hem, voor haar doet, dat je je moet laten welgevalen. Dat je nodig hebt, hoe zelfstandig je ook dacht te zijn. En wie vroom wilde gaan schuilen bij Jezus die de hete kastanjes wel voor ons uit het vuur zou halen, die komt erachter dat 'ie wél geroepen wordt om óók iets te laten zien van die liefde, die vér gaat, veel verder dan onze zuinig bemeten liefde waar we iets voor terugverwachten.

Wat Jezus doet, is rotwerk, geen ritueel. Laten wij dus niet van dat voetenwassen een ritueel maken. Dan wordt het te mooi, te clean. Het betekent iets, en dát moeten we doen. Deze avond brengt ons, als het goed is, twee dingen: dankbaarheid voor wat Jezus voor ons deed, en tegelijk onrust omdat hij iets van ons vraagt: hem te volgen. Geen volger te worden, op twitter of insta, maar volgeling, iemand herkenbaar als navolger van Jezus. Dat valt niet mee, dat zal diezelfde Petrus binnenkort ervaren. Maar zo tonen we onze dankbaarheid, laten we ons tot nieuwe mensen maken, worden we burgers van dat nieuwe koninkrijk dat hij begonnen is, dat gebouwd is op liefde en liefde als grondwet heeft, en dat als enige toekomst heeft.
Amen!